

DÜNYA SİYASETİNDE YERELLEŞME VE MİLLİYETÇİLİĞİN YÜKSELİŞİ

DÜNYA CİDDİ BİR DÖNÜŞÜMDEN GEÇECEKTİR. BU DÖNÜŞÜME DAHA FAZLA HAZIRLIKLIL, TOPLUMSAL DİRENCİ VE BÜTÜNLÜĞÜ DAHA GÜÇLÜ OLAN, KURUMSAL ALT YAPISI GÜÇLÜ VE LİDERLİK YAPISI DAHA VİZYONER OLAN ÜLKELER BU KRİZİ DAHA AZ KAYIPLA ATLATACAKTIR. ULUS ÖTESİ AKTÖRLER VE İÇ BÜTÜNLÜĞÜ OLMAYAN AKTÖRLER İSE YENİ DARALMA VE YERELLEŞME DALGASINDAN DAHA OLUMSUZ ETKİLENECEKTİR.

UNITED NATIONS NATIONS UNIES

Talha Köse

tkose@setav.org

Koronavirüs salgını 2019 sonunda bir kamu sağlığı sorunu olarak Çin'de ortaya çıktı ve hızla dünyanın geneline yayıldı. Dünyanın neredeyse tüm ülkelerine yayılan koronavirüs, küresel ekonominin ve küresel siyasetin işleyişi açısından kalıcı etkiler bırakabilecek bir sorun konumundadır. Henüz dünyada çok az sayıdaki ülkenin yayılımını kontrol altına alabildiği koronavirüs salgınının ne zaman ve ne şekilde kontrol altına alınabileceği henüz belirsizliğini korumakta. Virüse karşı başarılı aşı geliştiren ülkeler veya şirketler bundan çok ciddi bir maddi avantaj ve prestij kazanacaklardır. Mevcut aşamada dünyanın odaklandığı temel konu ise salgının etkilerinin ne şekilde ortadan kaldırılabileceğidir.

Kaos Senaryoları

Koronavirüs salgını uzun vadeli etkileri itibari ile İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan küresel dalgalanmaların tümünden daha fazla etkiye sahip olması beklenmekte. Her bölgesel ve küresel ekonomik kriz dünya siyasetinde ve ekonomisinde dönüşümlere neden olmaktadır. Bu değişim ve dönüşümlerin iyi yönetildiği durumlarda normalleşme çabuk olmakta ancak yönetilemediği durumlarda ise kriz kalıcı olarak birçok alana sirayet edebilmektedir. Koronavirüs salgını daha önceki krizlerden farklı kılan krizin kapsayıcılığı, çok boyutluluğu ve derinliğidir. Krizin en azından dünya ekonomisinde ana merkezlerinde ciddi bir dönüşümü tetiklemesi kaçınılmazdır. Bu dönüşüm ise etkilerini birçok alanda gösterecektir.

Koronavirüs salgını sonrası dünyaya dair birçok kaos senaryosu çeşitli çevrelerde dolaşmaktadır. Bu senaryoları zihinsel bir egzersiz ve hazırlık açısından ele almak yerinde olacaktır, ancak asıl olan bu kaos senaryolarından karamsarlığa kapılmak yerine değişimin yönünü ön görmek ve bu doğrultuda süreci yönetmeye

ABD Başkanı Donald Trump'ın, yeni tip koronavirüsün Avrupa'da hızla yayıldığı sırada tek taraflı olarak AB'ye uçuş yasağı getirmesiyle AB borsalarında sert düşüş yaşanmış, AB liderleri de istişare edilmeden alınan bu karardan dolayı Trump'ı eleştirmişti.

İçer kapanma ile bağlantılı olarak daha milliyetçi bir siyasi söylem dünyanın birçok bölgesinde daha popüler hale gelse de yerelleşme dalgasının geçici olacağını öngörülmüştür. Bu dönem devletlerin daha fazla ön plana çıktığı ancak devlet kapasitelerinin ve işlevselliğinin daha belirgin hale geldiği bir dönem olacaktır.

yönelik adımlar atabilmektir. Dünya ekonomileri ve siyaseti yakın dönemde bir zorunluluk olarak daha içe kapalı ve daha yerel hale gelecektir. Bu dönüşüm yerel siyasetten, sivil topluma, uluslararası örgütlerden, çok uluslu şirketlere kadar etkileri olacaktır. Yerelleşme ve içe kapanma dalgasının hayatın birçok alanına yayılması bu dönemin en önemli özelliklerinden biri olacaktır. İçe kapanma ile bağlantılı olarak daha milliyetçi bir siyasi söylem dünyanın birçok bölgesinde daha popüler hale gelse de bir yandan da dijitalleşmenin ivme kazandığı bir süreci yaşayacağız. Bu yönü ile önümüzdeki dönemin küreselleşme öncesi dönemle benzeşmeyeceğini, yani yerelleşme dalgasının geçici olacağını öngörülmüştür. Bu dönem devletlerin daha fazla ön plana çıktığı ancak devlet kapasitelerinin ve işlevselliğinin daha belirgin hale geldiği bir dönem olacaktır. Devletler dahil diğer uluslararası aktörler arasındaki iş birlikleri ve eş güdüm ise bu dönemin sorunlarının daha hızlı aşılmasına yardımcı olacaktır.

Uluslararası Örgütlerin Çeşitlenmesi

Koronavirüs salgını ve salgının sonuçlarına dair çözümler üretmeyen mevcut uluslararası kurumların aşamalı olarak zayıfladığını görebiliriz. Kriz zamanlarında işlevsiz kalan aktörlere güven azalacaktır ve bu aktörlerden bazılarının ise kademeli olarak tasfiye olması mukadderdir. Bu durum mevcut kurumların yerini yeni kurumların almayacağı anlamına gelmez. Yeni durumun ihtiyaçlarına ve önceliklerine yönelik yeni kurumlar oluşturulabilir ve yeni iş birlikleri hayata geçirilebilir. Yeni kurumların ne şekilde işleyeceği ve bu kurumların işleyiş felsefelerinin belirlenmesinde ise bu kurumların oluşmasına önyak olan aktörler daha fazla söz sahibi olacaklardır. Yeni dönemin kuralları büyük ölçüde aktörler arasında yeniden müzakere edilecektir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan uluslararası kurumlar daha çok ABD ve Avrupa öncülüğünde oluşturulup, küresel bir etkinlik ve geçerlilik alanı kazanmıştı. Batılı aktörler bu kurumlar üzerinden kendi küresel liderliklerini yaygın ve kalıcı hale getirmişlerdi. Bunu yaparken de diğer oyunculara da çeşitli avantajlar ve imkanlar sağladılar. Bu avantaj ve imkanlar ise diğer aktörler üzerindeki kontrollerin devamını sağladı. Bu kontrollere uymayan aktörler ise yine bu kurumlar aracılığı ile cezalandırıldılar. Dünya

Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki Türkiye'nin koronavirüs salgınının en başından itibaren süreci başarıyla sürdürmesi uluslararası kurumların takdirini topladı.

ekonomisinde ve dünya siyasetinde azalan etkinliğine paralel olarak Batı'nın bu kurumlardaki etkinliğinde azalmalar olacaktır.

Yeni dönemde uluslararası kurumların tamamen tasfiye olmasına değil, kapsamlı bir dönüşümden geçmesi veya mevcut kurumların yerini yeni kurumlara bırakması daha muhtemel bir senaryodur. Çin, Hindistan gibi yeni küresel iktisadi oyuncular bu kurumlara ön ayak olarak ve yeni kurumlarda etkinliklerini artırarak küresel siyasetteki etkinliklerini de artırmaya odaklanacaklardır. Benzer bir şekilde bölgesel aktörler de kendi siyasi gündemlerini çeşitli uluslararası kurumlar üzerinden yaygınlaştırmaya çalışacaklardır. Böylesi bir dönüşüm, uluslararası örgütlerin tamamen ortadan kalkmasına değil niteliksel olarak bir değişimden geçmelerine neden olacaktır. Daha önceki dönemde bu kurumların direksiyonunda olan Batılı aktörler, daha pasif bir role razı olacaklar mı yoksa kendi içlerine dönük bir yaklaşımı mı benimseyecekler bunu zaman gösterecektir. Uluslararası kurumlar var olmaya devam etse de bu kurumların işleyişinde niteliksel olarak önemli değişiklikler olacaktır. Yerel ve bölgesel kodlar ve çıkarlar yeni oluşacak uluslararası kuruluşlarda ve iş birliklerinde daha fazla temsil edileceklerdir.

Siyasette Yerlilik Söylemi

Hangi ideolojiye mensup olmasından bağımsız olarak kendi ülkesi içerisindeki ekonomik ve toplumsal sorunlara dair çözüm üretebilmiş olan partiler ve siyasi aktörler siyasi zeminlerini genişletirken bu işlevi yerine getirmeyen siyasi aktörler ise kademeli olarak siyaset sahnesinden silineceklerdir. Bu açıdan her ülkenin kendi yerelliği içinde çözüm üretebilen ideolojiler hakim hale gelebilir. Avrupa'da, Asya'da veya Afrika'da ülkeler arasında temel ideolojik çerçeveyi oluşturan değerler bu açıdan anlamını yitirecektir. Yeni dönemde kurumsal ve ideolojik birlikliliklerin yerini daha pragmatik aktörler ve birliklilikler alacaktır. Bu pragmatik aktörler kendi toplumsal zeminlerini dönüştürmelerinin yanı sıra bu zemindeki değişimden ve dalgalanmalardan da dinamik bir şekilde etkilenenlerdir. Bu çift yönlü ve dinamik etkileşimler ise siyasete daha fazla öngörülemezlik ve dalgalanmaların önünü açacaktır. Küresel ideolojilerin yerini daha yerel tonlarla bezenmiş pragmatik yaklaşımların alması muhtemeldir.

Ulus ötesi olan bütün siyasi ve toplumsal aktörlere daha şüpheyle bakıldığı bir döneme gireceğiz. Küresel şirketler, dinler, çevrecilik, LGBT hakları savunuculuğu veya küresel kadın hareketleri gibi ulus ötesi aktörler ya kendilerini bu yeni dönemin şartlarına daha uyumlu hale getirmeye çalışacaklar ya da yerli aktörlerle bir iktidar mücadelesine gireceklerdir. Küresel sermaye bu ulus ötesi aktörlere destek olsa bile yerel aktörlerle mücadelede

tam manasıyla ayakta kalmaları mümkün görünmemekte. Bu nedenle varlıklarını sürdürebilmek için yerel konularda daha fazla sorumluluk almak zorunda kalabilirler. Uluslararası şirketler ve ulus ötesi sivil toplum kuruluşları da meşruiyetlerini muhafaza etmek için yerel konular ve yerel sorunların çözümü için daha fazla inisiyatif almak zorunda kalacaklardır. Bu değişim de ulus ötesi aktörlerin kategorik olarak kendilerini yeniden konumlandıracakları anlamına gelir. Adaptasyon konusunda başarılı olan sivil toplum kuruluşları eskisinden daha etkili hale gelebilirler.

Liderlik Gereksinimleri

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Alman Şansölyesi Angela Merkel, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Japonya Başbakanı Şinzo Abe gibi kendi toplumlarına güven veren ve belirsizlik dönemlerinde liderlik tavrı gösterebilen siyasi aktörlerin toplumdaki itibarlarının artması beklenebilir. Bu liderler özellikle kriz anlarında siyaset üstü bir tavırla ve kararlı bir iş tutma biçimi ile hareket ederlerse hem topluma güven verebiliyorlar hem de devlet mekanizması içerisindeki diğer aktörlerin daha cesur ve etkili adımlar atmalarına zemin hazırlayabilirler. İstisnai durumlarda gösterilecek tavır ve kriz yönetim becerisi liderlik testi açısından önemli bir parametredir. Bunun yanı sıra Güney Kore, Tayvan, Hong Kong ve Singapur gibi teknokratik yönetimlerin hakim olduğu siyasi sistemler etkili karar alma ve uygulama yaklaşımları nedeni ile yeni dönemde daha itibarlı hale gelebilirler.

Maceracı ve yenilik vadeden liderlerin ise kısa vadede riskli olduklarından dolayı veya bu gibi durumlardaki kriz yönetim becerileri test edilmemiş olduğu için siyasetteki şansları kısmen azalabilir. 2008 krizi sonrasında ortaya çıkan yeni nesil sağ ve sol popülist liderlerin 10 yıllık performansları yeni dönemin gereksinimleri açısından fazla ümit vadetmemektedir. Toplumsal kutuplaşmayı körükleyen liderler,

Hangi ideolojiye mensup olmasından bağımsız olarak kendi ülkesi içerisindeki ekonomik ve toplumsal sorunlara dair çözüm üretebilmiş olan partiler ve siyasi aktörler siyasi zeminlerini genişletirken bu işlevi yerine getirmeyen siyasi aktörler ise kademeli olarak siyaset sahnesinden silineceklerdir.

toplumsal talepleri karşılayamadıkları zaman siyasetteki karşılıklarını yitireceklerdir. Yeni dönemin liderlik tavrı daha kuşatıcı ve yapısal sorunların çözümü açısından daha fazla güven telkin eden bir liderlik tavrı olacaktır.

Krizi doğru yöneten, topluma güven veren ve toplumda ortaklık ve aidiyet hislerini pekiştiren siyasi liderler bu dönemin kazananları olacaklardır. Süreç içerisinde bocalayan, kurumlar arasında ve toplumların farklı kesimleri arasında doğru bir koordinasyon ve eşgüdüm oluşturmamayan liderler ve siyasi sistemler ise itibar kaybına uğrayacaklardır. Kriz anlarından hem toplum hem de farklı aktörlerin arzu etmedikleri durum ise kutuplaşmaların ve ayrışmaların körüklenmesidir. Toplumu ve etkili aktörleri benzer bir zeminde tutmayı başarabilen bir liderlik bu gibi dönemlerin ruhuna daha uygundur. Bu nedenle siyaset zemini tartışma, polemik ve iç gerilimlere daha fazla kapalı olması beklenebilir. Maceracı politikaların oldukça maliyetli olabileceği bir döneme girdik. Toplumların güvendiği liderler daha yerel bir dil ve daha uzlaşmacı söylemlerle kendi meşruiyetlerini pekiştirebilirler.

Böylesi küresel bir sorunun üstesinden gelinebilmesi için tüm aktörlerin iş birliği ve eş güdümlü ihtiyacı bulunmakta, ancak özellikle krizin siyasi ve ekonomik boyutlarına dair doğrudan çözüm çerçevesi ancak yerel reçetelerle geliştirilebilir. Bu yerel reçeteler ister istemez liderlik düzeyindeki düşünme tarzını daha içe dönük, söylemini ise daha popülist bir boyuta çekecektir. Bu söylemler ise zamanla toplumsal dönüşümleri de tetikleyecektir. 1990'lar itibarı ile ortaya çıkan ve ağırlıklı olarak ekonomik boyutları daha ön planda olan küreselleşme karşıtı dalga, ekonomilerin daha da daraldığı bir ortamda çok daha fazla toplumsal zemin bulacaktır. Bu toplumsal zemin ve ortamın yerelliğini ön plana çıkaran liderlerle bulunduğu bir ortam ise ulus ötesi olan her şeyin karşıtlığının zemin bulduğu kusursuz bir dönüşüm imkanı sunacaktır. Eğer yeni dönemde gerçek veya inşa

edilmiş bir düşman karşısında ortak bir zemin oluşturulamazsa, yerlilik ideolojisi küresel çapta benimsenen yeni bir dalgaya dönüşebilir. Bu dönüşüm ise sorunların uluslararası iş birlikleri ile çözülme imkanını kısıtlayabilir.

Küresel Üretim ve Tedarik Rejiminin Sadeleşmesi

Küresel ticaret ve tedarik zincirlerindeki aksamalar yakın zamanda daha net bir şekilde ortaya çıkacaktır. Çin'de üretim yapan çok uluslu firmaların, alternatif arayışlar içine girmeleri ilk aşamada maliyetlerini artıracak ve bu şirketleri daha az rekabetçi hale getirecektir. Bu aksaklıklar ve ekonomilerin içe kapanmasına, birçok ülke ekonomisinde büyük çaplı çöküşlere ve bunun neticesinde ekonominin diğer alanlarında yapısal dönüşümleri tetikleyecektir. Bu dönüşüm ise yerel ekonomilerden kaybolmuş olan bazı imalat sektörlerinin yeniden canlanmasına neden olabilir. Özellikle teknolojinin imalatla daha ağırlıklı olarak kullanıldığı sektörlerde yerele dönüşler çok daha hızlı olabilir. Koronavirüs salgınının dünya ekonomisi açısından büyük bir kırılma ve dönüşüm noktası olacağı kesindir. Dünya ekonomisi büyük ihtimalle koronavirüs öncesi düzene bir daha dönemeyecektir. Bu dönüşüm bazı ülkeler, bazı ekonomik aktörler ve bazı sektörler açısından ciddi maliyetlere neden olacaktır.

Koronavirüs salgını sonrasında küresel üretim rejiminin daha fazla yerelleşmesi ve küresel tedarik zincirlerinin daha sade hale gelmesi muhtemeldir. Parçaları dünyanın çeşitli bölgelerinde üretildikten sonra belirli bölgelerde monte edilen imalat sanayiinin yerini daha fazla yerel ve bölgesel üretim tarzları alacaktır. Belirli bölgelerde bölgesel aktörler arasında üretim alanında iş birlikleri görülecektir ancak bu iş birlikleri eskiden olduğu kadar karmaşık olması daha zor görünüyor. Küreselleşmenin yerini yerellikler değil kendi içinde daha entegre ve daha sade bölgesellikler alacaktır.

Uluslararası firmalar da kendilerini bu yeni sistemin gereksinimlerine göre yeniden yapılandırmak zorunda kalacaklardır. Bu sisteme adapte olamayan firmalar ise hayatta kalmakta zorlanacaklardır. Çoğu uluslararası firmalar bu yeni yerel ve bölgesel sisteme adapte olmak için kendilerine yerel partnerler bulmaya çalışacaklardır.

Ernest Gellner'in ifade ettiği gibi milliyetçilik erken kapitalist ekonominin siyasi ideolojisi idi. Küreselleşme ve liberalizm ise neo-liberal kapitalizmin ideolojisi olarak milliyetçi duvarları yıpratmaya çalıştı. Neo-liberal küreselleşmecilik 2008 dünya finansal krizine kadar milli devlet sınırlarını yıpratma konusunda da uzun süre oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Ama koronavirüs krizi sonrasında ortaya çıkacak yerel eksikli bu dönüşüm küresel sermaye açısından yerel duvarların oluşturduğu kısıtlar, karlılık açısından oldukça olumsuz bir çerçeve ortaya koyar. Bu kısıtları ortadan kaldırmak için ya da daha bölgesel alanlara odaklanmaya çalışacaktır; daha olumsuz bir senaryo olarak ise savaşları teşvik ederek küresel sistemde yeni ve kendileri açısından daha karlı bir zeminin oluşmasına çabalayacaklardır. İkinci senaryonun sonuçları çok daha yıkıcı olabilir ve belirsizliklere neden olabilir. Özellikle küresel finans çevreleri bu tarz gerilimleri körükleyerek bundan çıkar elde etmeye çalışacaklardır. Küresel finans ve ticaretin zayıflaması ile oluşan kayıplarını, çeşitli çatışma ve savaşları teşvik ederek kapatmaya çalışabilirler ki bu küresel barış açısından oldukça riskli bir durumdur.

Dünya ekonomisi ve dünya siyaseti, koronavirüs salgını sonrasında ciddi bir dönüşümden geçecektir. Bu dönüşüme daha fazla hazırlıklı, toplumsal direnci ve bütünlüğü daha güçlü olan, kurumsal alt yapısı güçlü ve liderlik yapısı daha vizyoner olan ülkeler bu krizi daha az kayıpla atlatacaklardır. Ulus ötesi aktörler ve iç bütünlüğü olmayan aktörler ise yeni daralma ve yerelleşme dalgasından daha olumsuz etkileneceklerdir. ■

Ernest Gellner'in ifade ettiği gibi milliyetçilik erken kapitalist ekonominin siyasi ideolojisi idi. Küreselleşme ve liberalizm ise neo-liberal kapitalizmin ideolojisi olarak milliyetçi duvarları yıpratmaya çalıştı. Neo-liberal küreselleşmecilik 2008 finansal krizine kadar milli devlet sınırlarını yıpratmada oldukça başarılı da oldu. Fakat yeni durum farklı.